

SZLOVÁKOK AZ 1848/1849-es FORRADALMI ÉVBEN

Szlovákok az 1848-as forradalom előestéjén

Magyarországon a XIX. század első felében a kapitalista gazdaság elemeinek megérlelődése a burzsoázia erősödését feltételezte Magyarország minden népénél, és a nemzeti mozgalom erősödését, mint a burzsoázia azon törekvésének kifejezőjét, hogy a társadalom vezető gazdasági és politikai erejévé váljon. A magyar liberális nemesség és a magyar burzsoázia arra törekedett, hogy a legszükségesebb burzsoá reformok által kivívja a magyar állam teljes függetlenségét, melynek gyorsabb gazdasági, politikai és kulturális fejlődését a bécsi centralizmus és a német hegemonia fékezte. Magyarország függetlenségéért harcolva a magyar liberális nemesség és a burzsoázia nem akart lemondani a nem magyar népek feletti hegemoniáról, ezért került összeütközésbe a burzsoáziával és a nem magyar népek értelmiségével, akik a nemzeti újjászületés törvényes hordozói voltak.

Ilyen általános szituációban alakultak ki a magyar és a szlovák nemzeti mozgalom közötti viszonyok, melyek a XIX. század 30-as éveitől kezdve szüntelenül konfliktusban voltak egymással. Štur és követőinek ténykedése a szlovák nemzeti mozgalom kialakulását eredményezte, mely fokozatosan kidolgozta a szlovák kulturális, politikai és szociális nemzeti programot. A XIX. század 40-es éveiben az egész Magyarországon a legégetőbb kérdés a falvakban uralkodó feudális viszonyok felszámolásának kérdése volt, melyek lehetetlenné tették a burzsoá átalakulást. A konzervatív magyar nemesség azonban, mely a kezében tartotta a hatalmat és az Országgyűlésen is többségben volt, arra törekedett, hogy ezeket a viszonyokat minél tovább fenntartsa. Az 1836-os és az 1843-as törvénnyel lehetővé tették a parasztok fakultatív felmentését a feudális kötelezettségek alól. A nemesek ellenállása és a parasztság a parasztság finansziális tehetetlensége miatt ezek a törvények nem hoztak eredményt. Magyarország oppozíciós sajtó-

ja, köztük Štur „Slovenskje narodnji novinij”-a liberális burzsoá reformokat követelt: a hűbéri függés és a patrimonialis törvénykezés megszüntetését, a rendi országgyűlés képviselői országgyűléssel való felcserélését, az árugazdaság fejlődésében fennálló akadályok megszüntetését, a hazai piac kibővítése érdekében¹. Magyarország liberális opposzió – az újságokban és az Országgyűlésen is a bécsi centralizmus ellen folytatott harcot Magyarország önállóságát követelve, és nem mondott le a nem magyar népek feletti magyar hegemoniáról.

Habár a szlovák nemzeti megújhódás a 40-es években jelentős eredményeket ért el, a szlovákok helyzete az 1848-as év előestéjén kedvezőtlenebb volt, a ruszinok kivételével, Magyarország minden más nem magyar néptől. Szlovákiának nem volt semmilyen államjogi státusa, habár a szlovákok képezték a többséget Észak-Magyarország vármegyéiben. A szlovákoknak nem volt saját gazdasági politikai és kultúrközpontjuk, a megyékben a hatalom a magyar nemességet illette, ki annak a földnek a tulajdonosa volt, amelyet a szlovák jobbágyok műveltek meg. A városokban gazdaságilag a német és a magyar burzsoázia uralkodott, továbbá a magyarok megtartották a vezető állást mindkét- a katolikus és a protestáns- egyházban. A szlovák nemzeti mozgalom éppen csak megalakult, vezető szerepe az intelligenciának volt, mely mindkét egyház papságának alacsonyabb rendjeiből és a tanítókból állt. Ezt a mozgalmat alig támogatta a szlovák kisburzsoázia, és még kisebb hatással volt a parasztságra, a szlovák lakosság zömére. Ezzel a mozgalommal merő ellentétben állt a magyar nemzeti mozgalom, melyet a megyei és a városi hatóság teljes mértékben támogattott.

Az 1847-es év folyamán Pozsonyban összeült az utolsó forradalom előtti magyar Országgyűlés. Az Országgyűlésen mindössze két szlovák vett részt: Štur és Mojsez. Štur, mint a szlovák nemzeti mozgalom ismert vezetője, az Országgyűlésen Zvolen városát képviselte. Ismertette a szlovák nemzeti programot, amelyben a radikális és burzsoá reformok mellett Magyarország népeinek egyenjogúságát követelte. Ezeket az eszméket Štur öt gyűlési beszédben és a szlovák újságok cikk-sorozataiban fejtette ki, azonban az Országgyűlés konzervatív többségének és a liberális opposzió ellenállásába ütközött, mert Magyarország népeinek egyenjogúságáért állt ki. Az Országgyűlés nem a konzervatívok ellenállása miatt hozott törvényt a jobbágyok kötelező kiváltásáról és a városok képviselőinek közvetlen szavazásáról. Csak azokat az intézkedéseket fogadták el, melyek Magyarországon tovább erősítették a magyar hegemoniát.

A forradalom kezdete 1848-ban

A magyar Országgyűlésen az európai forradalmi események és az 1848-as március eleji bécsi felkelés hatott az oppozícióra oly módon, hogy az harciasabb álláspontot foglaljon el. A pesti egyetemisták meghozták az ismert 12 pontból álló programjukat, és Kossuth csoportja túlerőbe került az Országgyűlés megijedt konzervatívjaival szemben. A magyar liberális nemesség lépett a színre Kossuth vezetésével, és az Országgyűlés elfogadta az ismert márciusi törvényeket, melyek megnyitották a burzsoá átalakulás korát a még feudális Magyarországon. A forradalomtól megijedt V. Ferdinánd császár a márciusi törvényeket április 11-én szankció alá vetette. Magyarország önálló állammá alakult azzal, hogy az Országgyűlés és a felelős kormány továbbra is Ausztriával perszonális unióban maradt. Az Országgyűlés, mint központi képviselő-testület, mellett a megyékbe és a városokba is bevezették a képviselő-testületet, de bennük, az erényes tagok által, a magyar nemesség megőrizte a fölényt azzal, hogy a nagy burzsoáziával és az értelmiséggel szemben bizonyos engedményeket tett. Szavazati jogot a férfi-lakosság alig 5-6%-a kapott, az Országgyűlésen pedig csak az lehetett képviselő, aki jól tudta a magyart, mint államnyelvet. A jobbagyságot kiváltással megszüntették, de földet csak a földesurak kaptak mindannak ellenére, hogy a parasztok fele a zsellérek és a kontraktualisták kategóriájába tartozott. Megszüntették az egyházi tizedet, a patriomonális törvénykezést, és bevezették a polgárok törvény előtti egyenlőségét. Bevezették a gyülekezés-, egyesülés- és a sajtószabadságot (kaució mellett). Ezek a burzsoá reformok nem döntötték meg a magyar nemesség hegemoniáját, melyet Kossuth ütőkártyaként akart felhasználni úgy a Bécsi udvar, mint a nem magyar népek mozgalma ellen. Az új magyar Batthyány-kormányban mindegyik miniszter (Mészáros kivételével) nemes volt, és esküdt ellensége minden kompromisszumnak, mely a nem magyar népek mozgalmának követeléseivel kapcsolatos.²

Szlovákok a magyarországi változásokkal szemben

A szlovák nemzeti mozgalom vezetői üdvözlötték az Európában és Magyarországon beállt forradalmi változásokat. Štur a „Slovačke narodne novine”-ben üdvözölte a szabadság óráját Magyarországon, de hangsúlyozta, hogy a beállt változások nem elegendőek, míg Magyarország minden népének nem biztosítják a nemzeti jogokat. „A mi népünk már szabad, egyszer már az ország polgárává és emberévé lesz” – írta Štur – „Ezzel a joggal egyenlőre elégedettek lehetünk, és szívből örülhetünk a szabadságnak.”³ Ha megkapnánk mindazt, ami népi szemszögből nézve múlhatatlanul fontos,

teljesen szabadok és nyugodtak lehetnénk. Ezt könnyen elérhettük volna, ha erre jobban felkészülünk, és ha lett volna egy intellektuális központunk”³ A márciusi törvényeket a szlovák nemzeti megújhódás más vezetői is hasonlóan üdvözlötték – Hurban, Kuzmani és Sladkovič.

A márciusi törvények azonban a szlovák parasztokat nem elégtették ki, kiknek javarésze (zsellérek és kontraktualisták) semmit se kapott. A paraszt-forrongások hulláma egész Szlovákiát elárasztotta, a mozgalom a Vah feletti Novo Mesto körül, Skalícén, Mijaván valamint a Honti és Gömöri megyékben volt a legerősebb. A Honti megye parasztjait Janko Kral költő és Jan Rotaridis nótárius vezérelték. A Kormány energikus katonai beavatkozással a mozgalmat elfojtotta, Kralt és Rotaridist pedig letartóztatta. A Banska Bistrica-i és a környékbeli bányászok is felkeltek jobb munkafeltételeket követelve, de ezt a felkelést is a kormány katonai erőszakkal elfojtotta. Március második felében és április elején számos szlovák városban antiszemita mozgalom alakult ki, melyet gyakran a helyi hatóság sugalt, azonban ezekben a zsidóellenes programokban a szlovák nemzeti mozgalom képviselői nem vettek részt.

A szlovák nemzeti mozgalom első fellépései

A szlovák nép-vezetők aktivitására az új magyar kormány revolucionális forrongása és hegemonisztikus politikája hatott. A Hodža parochiáján, a Liptói Mikulašon, egybegyült a szlovák nemzeti újjászületés néhány ténykedője. Kihasnálták a megyei gyűlést, melyet a magyar kormány hívott össze 1848. Március 27-én azzal a céllal, hogy kihirdesse a márciusi törvényeket. A gyűlésen a márciusi törvényeket lelkesedéssel fogadták, majd az ülés végén Klajn nótárius kért szót. Felolvasta a petíciót, melyet a szlovák vezetők állítottak össze, Hodzával az élükön, mely később a „Liptói követelések” néven szerepelt.⁴ Ebben az okiratban követelték: a szlovák nyelv szabad használatát a megyei gyűlésen, az adminisztrációban, a bírósági tárgyaláson és a népiskolákban a gyűlés pedig a: minden nép képviselve legyen elv alapján épüljön fel. Követelték hogy az okiratot regisztrálják a Megyei közgyűlés jegyzőkönyvében, és tartalmát tegyék ismertté az Országgyűlés, a Kormány, a Palota, valamint Magyarország és Horvátország minden megyéje előtt.

Ezeket a követeléseket („Liptovske Žiadosti”) közölték a szlovák újságok, ily módon tanúsították a szlovák nemzeti programnak jelentőségét. A magyar hatalom energikusan reagált. Az Országgyűlés, Kossuth ajánlatára, felhatalmazta a kormányt, hogy készülségi állapotot vezethet be azzal a céllal hogy a szlovák nemzeti mozgalmat elfojtsák. Persze a szlovák vezetők a hatalom nyomására sem álltak el aktivitásuktól. Hurban Brezován

hívta össze a gyűlést, melyen a 23 környékbeli községből elegendő részt vettek. A gyűlésen elfogadták a rezolúciót, mely a „Nitra megyei nép követelése” („Žiadosti naroda stolice Nitrianske”) néven vált ismertté⁵. Azoknak a követeléseknek a kivételével, melyek a „Liptói követelések”-ben is szerepeltek, itt elhangzottak még ilyenek is, mint: Magyarország minden népének egyenjogúsága, a majori földek felszabadítása, a parasztoknak adjanak erdőt, legelőt melyet bármikor a nemesek vettek el tőlük. Követelték, hogy Kralt és Rotaridist engedjék ki a börtönből, kiket a parasztforrongásokban való részvételért tartóztattak le. Ezzel egyidőben Štur, Hurban és Hodža arról intézkedtek, hogy a szlovák nemzeti mozgalmat összekapcsolják a habsburg monarchia többi népének mozgalmával. Hurban és Štur Bécsbe látogattak, ahol különböző gyűléseken a szlovák nép követelésével léptek fel. Štur még Prágába is ellátogatott, ahol lelkesedéssel fogadták, mint a szlovák nép vezérét. Štur és Hurban a szlovákoknak egy kiáltványt készítettek elő, melyben a szlovák nemzeti programot magyarázták. A szlovák vezetőknek ezt a ténykedését a magyar hatóságok követték, és megkísérelték lehetetlenné tenni a megyei és a városi hatóságok által, melyek az új magyar kormány politikáját hajtották végre.⁶ 1848. május 10-én, a Liptói szent Mikuláson, a szlovák nép-vezérek ilyen légkörben készítették elő a tanácskozásokat.

„A szlovák nép követelése”

A tanácskozáson, Štur, Hurban, Hodža, Daksner és Franciski vezetésével, 28 szlovák nép-vezér volt jelen. Elfogadták az ismert „Szlovák nép követelése”-t (Žiadosti slovenskeho naroda)⁷ A követeléseket Magyarország legfelső hatalmához intézték, mely 12 pontot foglalt magába. Aláhúzták a szlovák népnek azt a kívánságát, hogy testvériségben és szeretetben akar élni Magyarország minden népével együtt, és követelték: hogy a magyar Országgyűlés összehívása a nemzeti képviselő és Magyarország minden népének szabad nyelv-használata elv alapján történjen; a külön nemzeti gyűlés összehívásának jogát az illető nemzet területén; a közgyűlésen imperatív mandátum a küldötteknek, hogy ne árulhassák el a nemzeti érdekeket; a magyarról, mint a megyék hivatalos nyelvéről szóló törvény megszüntetése, a nemzeti nyelv bevezetése a megyei gyűléseken és az adminisztrációba; a szlovák, mint oktatási nyelv bevezetése minden szlovák iskolába, az általánostól az egyetemekig; a magyar megyék iskoláiban tanulmányozzák a szlovák nyelvet, a szlovák megyék iskoláiban pedig a magyart azzal a céllal, hogy a két népet közelebb hozzák egymáshoz; Magyarország minden népének teljes nemzeti egyenjogúságot; a szlovák nemzeti gárda a szlovák parancsnoksági káderrel, szlovák nyelvvél és szlo-

vák nemzeti zászlóval; az általános választási jog, a sajtó, a gyülekezet és az egyesületbe tömörülés teljes szabadsága; egyformán büntessék a saját nemzet és a Magyar Királyság árulását; a parasztok szervituitási jogának visszaállítása; Kralc és Rotaridist engedjék ki a börtönből.

A demokratikus okiratot a szlovák nemzeti követelések képviselték, amely a XIX. század 40-es éveiben a szlovák nemzeti megújulás logikus befejezője volt. Štur és követői ezzel az okirattal méltón reagáltak a legidősebb kérdésekre, melyeket a burzsoá forradalom vetett fel Magyarországnak általában és a szlovákoknak külön. Ők demokratikus és forradalmi szellemben kívánták Magyarországot átalakítani az egyenjogú népek közösségévé. Azonban a magyar és a szlovák nemzet-vezérek nemzeti programja közötti különbségek osztályfeltételekhez kötöttek és összeférhetetlenek voltak. A magyar liberális nemességgel – melynek a magyar államban hegemónisztikus hatalma volt – szemben állt a szlovák nemzeti, plebejus származású intelligencia, melyet a szlovák kisburzsoázia és az elnyomott, szervezetlen és nemzetileg alig öntudatos szlovák parasztság gyengén támogatott. A „Követelések-nek a szlovák népre nézve mégis nagy jelentőségük van, mert első és demokratikus szellemben alakult ki a szlovák államjogi program. A Kormány a „Követelések”-re, a szlovák megyékben, készülségi állapottal felelt, és meghagyta, hogy Štur, Hurbant és Hodžát tartóztassák le. A két nemzeti mozgalom, a magyar és a szlovák, között nyílt ellenségeskedés jött létre. A szlovák vezetők: Štur, Hurban és Hodža kénytelenek voltak a magyar hatóságok hatáskörén kívülre emigrálni, mivel azok megkezdték a megtorlásokat. A vezetők megkísérelték a szlovák nemzeti mozgalmat összekötni a Habsburg Monarchia más nemzeti mozgalmával, amelyre az új magyar hatalom úgy tekintett, mint hazaárulási tetre.

A szlovák nemzeti mozgalom a „Szlovák nép követelései” után

A horvátok, szerbek, románok és szlovákok nemzeti mozgalmának, mint pánszlávisztikus összeesküvésnek, és mindazoknak a mozgalmaknak az elítélése, melyek a Bécsi udvar szolgálatában álltak – a mozgalmakat a negyvennyolcas forradalom részéről elkerülhetetlenül reakció felé sodorta. A cseh ausztróslávisták (Placki és mások) kezdeményezésére a szláv mozgalmak képviselői 1848. július 2-án Prágában összehívták a Habsburg Monarchia területén élő szlávok kongresszusát. A kongresszus 3 csoportban dolgozott: a cseh (ahová a szlávok képviselői is tartoztak), amely a legnépesebb volt (237 tag), a lengyel-orosz (42 tag) és a délszláv (42 tag) csoport. A tanácskozás június 12-éig tartott. A kongresszuson, más álláspontok megjelenése mellett, túlsúlyba jutottak az ausztróslávizmus tézisei,

melyeket Placki sajátlagos hévvel képviselt. A szlovák képviselők rendkívül aktívan vettek részt a cseh csoport munkájában. Ők képviselték a radikálisabb politikai és nemzeti programot, és az ő nagy érdemük, hogy a csehek és a horvátok a Kongresszus okirataiban nem hangsúlyozták a történelmi jogokat. A Kongresszus két okmányt hozott: Kiáltványt az európai népeknek és Folyamodványt az osztrák császárnak. A szlovákoknak sikerült a császár folyamodványába beiktatniuk a „Szlovák nemzet követelései”-nek legfontosabb pontjait.⁸ Ezenkívül követeléseikbe bekapcsolták a ruszinokat is, akiknek a mozgalma gyenge és szervezetlen volt. A szlovákok fellépésének köszönve, a kongresszusi ülések és okmányok ausztoszlávista tónusa jelentősen enyhült. Štur a Kongresszuson nagyon élénk tevékenységet fejtett ki. Bírálta Plackinak azt az elgondolását, hogy Ausztria megmentése szükségszerű.” Vajon a mi célunk éppen Ausztria megmentése legyen? A mi célunk önmagunk megvédése. Mi legelőször is önmagunkat szolgáljuk, majd csak utána mást. Tehát Ausztria fennállt, mi pedig szenvedtünk. Mit szólna a világ, ha Ausztria megvédésén kívül semmi mással nem törődnénk. Ausztria összeomlásával mi nem veszünk el.” – mondta Štur.⁹ Štur, Hurban és Hodža Ausztria föderális felépítését követelték minden népének egyenjogúsága mellett. A szlovák nép-vezérek nem tagadták Magyarország integritását, habár a német és a magyar hegemoniát elítélték. Azonban a szláv kongresszus hamarosan feloszlott a prágai felkelés miatt.

A kongresszus után a magyar és a nem magyar népek mozgalma közötti hasadék mindjobban elmélyült. A vajdasági szerbek a magyar Kormány hadseregével fegyveres harcot folytattak, a horvátok pedig a fegyveres akcióra készültek. Mivel a szlovák vezérek Magyarországra nem mertek menni, semmilyen felfegyverzett osztaguk sem volt, megpróbáltak bekapcsolódni a szerbek és a horvátok mozgalmába. Hurban június 29-én érkezett Zágrábra, és július 2-án, a horvát Száboron mondott beszédet. Szónoklatát éljenzés kísérte, és leszögezték, hogy a horvátok, szerbek és szlovákok egységes platformjáról van szó. Hurbán Vajdaságba látogatott^{9.a}) majd Belgrádban is járt azzal a céllal, hogy segítséget kérjen a szerb Kormánytól. Azonban ez az út, habár politikailag fontos volt, nem hozott nagyobb eredményeket.

A Szlovák Nemzeti Tanács és az első Önkéntes osztag megalakulása

A legkiemelkedőbb szlovák nemzeti vezetők 1848 szeptember elején Bécsben találkoztak. Itt alakították meg a szlovák legfelső nemzeti politikai testületet, a „Szlovák Nemzeti Tanácsot” („Slovenska narodna rada”). A Tanácsot Štur, Hurban és Hodža, mint politikai, Bloudek és Zah (cseh

katonatiszt) pedig mint katonai képviselők, alkották. Nosak és Borik is a Tanács tagjaivá váltak, mint ún. polgári titkárok. A Tanács a szlovák nemzeti mozgalom politikai és végrehajtó szervének tartotta magát, fő feladata, hogy előkészítse a magyar Kormány elleni fegyveres népfelkelést. A Tanács tagjai a szlovák önkéntes osztag megalakulásán fél-legálisan dolgoztak. Ausztria ezt a ténykedést engedélyezte, mivel titokban a magyarokkal való leszámolásra készült. Néhány nappal Jelašić magyarok elleni támadása után a szlovák Tanács két önkéntesekből álló csoportot (Bécsből és Prágából) irányított a magyar határ felé. A szlovák Önkéntes osztag és a Tanács tagjai 1848 szeptember 18-án szlovák területre értek, Mijavába – Nitra megye. Az elkövetkező napokban az osztag népesedett, 1500 harcost számlált. Štur az önkénteseknek Mijavában tartott beszédet, melyet a következő szavakkal fejezett be: „A mostani dicső időben mi a magyaroktól függetleneknek nyilvánítjuk magunkat. Megtagadjuk, hogy a magyar népnek, s kormányának vagy minisztériumának engedelmeskedjünk, és ha valaki is a magyar néppel vagy a minisztériummal barátságban marad azon a területen, ahol a mi hatalmunk van, azt a mi népünk ellenségének nyilvánítjuk, és az nem kerülheti el a megérdemelt büntetést¹⁰. A Tanács, a felszabadított területen, megalakította a hatalmi szerveit, az Önkéntes osztag pedig tovább szélesedett, kb. 6000 embert számlált, melynek többsége fegyvertelen volt.

A magyar Kormány gyorsan reagált az Önkéntes osztag megjelenésére. Ellene küldte Nitra, Trencsi és Pozsony megye reguláris katonaságát és nemzeti gárdáját. A Tanácsnak nem sikerült a felkelést közép és kelet Szlovákiára is kiszélesítenie. A gyengén felfegyverzett, harci tapasztalat és szilárdabb nemzeti tradíció nélkül a szlovák parasztoknak nem sikerült ellenállniuk a magyar reguláris katonasággal. Az önkéntes osztag kudarcait említve, később Hurban joggal írta: „Tömeges alkotásnak még mindig kevés volt. Ilyen felkelésre nem volt példa a történelemben. A gyerekek és unokák sem emlékeznek arra, hogy apáik és nagyapáik valaha is hasonlóan cselekedtek volna. A népdalok (szlovák) még említést sem tettek a hősről.”¹¹

A szlovák területre lépést követő tizedik napon (1848. szept. 28.) a szlovák Önkéntes osztag a Tanáccsal együtt a határon túlra, Moráviába vonult vissza. Az önkénteseket a császár katonái fegyverezték le, a Tanács pedig Bécsbe ment. A szlovák vezetőknek az a próbálkozása, hogy népfelkelést indítványozzanak, nem sikerült. A szlovák nemzeti mozgalomnak a burzsoázia és a parasztság nem sok támogatást nyújtott. Mégis ez volt az első próbálkozás a fegyveres felkelésre, világosan kitűzött nemzeti célokkal – a szlovák nép nemzeti történelmében jelentősége éppen ebben rejlik.

A szlovák nemzeti mozgalom összekapcsolása a Bécsi udvar akcióival

A Tanács fegyveres formáció nélkül maradt, ennél fogva lemondott a forradalmi ténykedésről, és meghajolt a Bécsi udvar politikája előtt. A Tanács megkísérelte, hogy a szlovák nemzeti követeléseket érdekelte tegye a császár előtt, aki ekkor Olomuchban tartózkodott, azonban az üres frázisokon kívül semmi konkrét ígéretet se kapott. Bécsben, a Tanács tagjai, megpróbálták Vindišgrectől segítséget kérni egy új szlovák önkéntes osztag alakítására, azonban ez iránt nem tanúsított nagyobb érdeklődést. 1848 októberében és novemberében a magyar Kormány Szlovákiába kemény uralmat vezetett be. Šturt, Hurbant és Hodžát hazaárulókká kiáltotta ki, megfosztotta őket a magyar állampolgárságtól, és fejükre díjat tűzött ki. A magyar kormány intézkedései a szlovák nemzeti mozgalmat véglegesen magyarelles és ellenforradalmi táborra osztották. A szlovák Tanács Jelašić segítségével biztosította Vindišgrec beleegyezését a Második önkéntes szlovák brigád megalakítására. A brigád 1848 november végén alakult meg, Szlovákia területére pedig december 4-én lépett. A Brigád és a Tanács főnökei közzétették a szlovák népnek a kiáltványt mely világosan tanúskodik a nemzeti mozgalom Bécsi udvar szolgálatába való átállásáról. A szlovák nép, a császár nevében, Kossuth és követői, „a cári árulók” ellen harcra szólít fel. A néhány határozatlan frázison kívül, mely a cári uralom alatti népek egyenjogúságáról és a szlovák nyelv használatának jogosultságáról szól, semmi ténylegeset se mond a szlovák nemzeti követelésekről.¹² Ezzel a szlovák nemzeti mozgalom lemondott önállóságáról, és az ellenforradalom eszközévé vált. Az 1849-es év folyamán a két szlovák önkéntes osztag külön egységként működött Gec és Šimunić tábornok cári hadseregében. A Tanács folytatta politikai aktivitását, azonban a forradalmi munkásságát petíciók és deklarációk írásával cserélte fel. A martini gyűlésen, 1849. március 10-én, elhatározták, hogy az uralkodóhoz egy deputációt küldenek, amely majd tolmácsolja a szlovák nemzeti követeléseket. Azonban Ferenc József császár már március 4-én elhagyta az Országgyűlést, és bevezette az oktrojált központi alkotmányt. Ebben az alkotmányban említést se tettek a szlovákokról, mint külön népről. A szlovák küldöttség mégis átadta a császárnak a petíciót, amelyben – az új alkotmánnyal összhangban – Szlovákia kiválását és az öröklött országokkal való összekapcsolását követelte, meghatározott autonómia mellett. A magyar forradalom és a cári sereg harcának hevében, 1849 tavaszán, Kossuth kiáltotta, Magyarország függetlenségét. Ez alkalommal se tettek semmiféle valódi engedményt a nem magyar nép nemzeti követeléseiben. Az a próbálkozás, hogy ezt jóvátégyék a nemzetiségekről szóló Törvénnyel, mely július 28-án lépett életbe, későn érkezett. Ezért Magyarország nem magyar népeinek nemzeti mozgalmait az ellenforradalom mellett maradtak, ami

ezekben a mozgalmakban a vezetőség konzervatív részének megfelelt. 1848. májusában, a harc hevében, amikor a cári hadsereg sorozatos vereséget szenvedett, a bécsi kormány a szlovák vezetőknek megígérte, hogy engedélyezni fogja a 20000 főből álló honvédség megalakítását. A Bécsi udvar azonban hamarosan úgy határozott, hogy Oroszországtól kér katonai segílyt, így a kombinációt elvetették, mint szükségtelent és kockázatosat. A forradalmat elfolytották, ezzel a szlovák mozgalom (mint a többi mozgalmak is) a Bécsi udvarnak szükségtelenné vált.

Az 1848/49-es szlovák nemzeti mozgalom sikertelenségének okai

Az 1848-as forradalom általános-ausztriai és általános-európai méretekben szenvedte végig a csődöt. A Bécsi udvar Ausztria minden népénél kihasználta a forradalmi erők éretlenségét és egyenetlenségét. Ezek szerint a szlovák nemzeti mozgalom sikertelenségének általános okai azonosak a Monarchia minden más mozgalmának okaiával. A szlovák mozgalom sajátossága abban rejlik, hogy sokkal kedvezőtlenebb körülmények között fejlődött ki, mint a Habsburg Monarchia többi népének mozgalma. A ruszin mozgalom kivételével, politikailag, szervezésileg és katonailag a leggyengébb volt. Semmilyen tradícióval se rendelkezett, mert a szlovák nemzet még csak a kezdetén volt nemzet ébredésének. A szlovák burzsoázia nem képviselte az önálló gazdasági és politikai erőt, tehát a mozgalomban – melyet az értelmiség, a nemzeti megújhódás hívei irányítottak – nem volt vezető szerepe. A parasztságot a századbeli kizsákmányolással képtelenné tették arra, hogy aktívan részt vegyen a nemzeti mozgalomban, melynek programja, a néhány szociális követelmény kivételével, számára absztrakt volt. Tehát a szlovák társadalom az 1848/49-es évben nem volt azon a fokon, amely lehetővé tette volna az eredményes burzsoá demokratikus forradalmat. Mégis a szlovákok fellépése 1848/49-ben Štur és követői nemzeti újjáélesztési tevékenységének folytatása volt. Štur mozgalma, szlovák nemzeti szemszögből, haladó és nemzeti érdekeinek törvényes képviselője volt. Az eltérő osztály- és nemzeti érdekek miatt került összeütközésbe a szlovák nemzeti mozgalom a magyarral, s gyengeségei miatt pedig mindkét mozgalomnak az ellenforradalom táborában kellett befejeződnie.

1. Štur „Slovenske narodni novini”-ja jelentette meg a cikksorozatot a „Naše nadeje, a žiadosti k nastavajúcem snemu.”
A cikkekben a szlovák nemzeti mozgalom teljes programját közölte, mely a következőkből állt: a hűbéri függés megszüntetése kiváltással, a patrimoniális törvénykezés megszüntetése, a megyei öngazgatás a nép kezében legyen, a kisvárosok feletti nemesi jurisdicchio megszüntetése, és a népi öngazgatás megszervezése a szabad királyi városokban, minden nemesi privilégium megszüntetése azzal, hogy a köz-funkciók minden polgárnak hozzáférhetőek legyenek, az egyenjogúság biztosítása Magyarország minden népének.
2. Hogy a magyar liberális opposzió vezetői mennyire engesztelhetetlenek voltak a nemzetiségi kérdést illetően, ezt Kossuth nyilatkozata tanúsítja: „Én semmi módon se fogom elismerni a magyar korona országában a más nemzetiségeket, a magyaron kívül; tudom, hogy léteznek olyan népek, akik más nyelven beszélnek, de országunkban csak egy nép létezik.” Pič, *Očerkipolitičeskoj i literaturnoj istorii Slovakov za poslednja sto ljet. Slovjanskij sbornik tom I*, 135. oldal.
3. Štur cikke, a „Novi vek” („Az új század”) a „Slovačke narodne novine”-ben – Dr. Petar Ratkoš és dr. Naše dejiny v pramenoč, Bratislava, 1971., 216. oldal.
4. A „Liptói követelések”-ről („Liptovska zahtevanja”) részletesebben a Pič: *Očerki političeskoj i literaturnoj istorii Slovakov* (137 és 138. oldal) és a *Slovensko dejiny* művében Jana Tibenski szerkesztésében.
5. Részletesebben Pič említett művében, 142–144. oldal, és az idézett műben Tibenski szerkesztésében, 494. oldal.
6. Štur politikai ténykedése miatt kénytelen volt elhagyni a Szábort, és a „Szlovák újságok” („Slovačkih novina”) szerkesztését, mert a letartóztatás veszélye fenyegette. Štur Bécsben megismerkedett Jelačićyal, aki kijelentette, hogy: „a ti részetek a mi részünk is, a ti rabságotok a miénk is. Amikor majd megkezdjük a harcot a horvátok és a szerbek szabadságáért, minden lehetőt megteszünk értetek is.” Pič említett műve, 155. oldal. Štur Prágában tartózkodott, ahol a cseh vezetőkkel a szláv kongresszusról tárgyalt. Április 29-én részt vett a szkupstinán, ahol a kongresszuson való részvételtől hozott rezolúciót elfogadták. Štur Prágából tanácskozásra a Liptói szent Mikulášra ment.
7. A „Követelések” (Zahtevanja”) teljes szövege orosz nyelven Pič említett művében, a 144. és 145. oldalon, a szöveg tartalmát az említett műben, Tibenski szerkesztésében, 495. old.
8. A császárhoz intézett Folyamodványban, mely a szlovákok és a ruszinok követeléseire vonatkozott, követelték: hogy a szlovákokat és a ruszinokat ismerjék el egyenjogú népként, és a gyűlésen éljenek mindazokkal a jogokkal, melyekkel a magyarok; engedélyezzék a nemzetgyűlés összehívását, a magyar Országgyűlésen pedig legyen egy állandó bizottság, amely majd védelmezné nemzeti jogaikat; a szlovák és a ruszín vidékeken minden iskolában, a legmagasabbtól a legalacsonyabbig, a tanítási nyelv szlovák illetve ruszín legyen; létesítsenek szlovák és ruszín nyelvű tanszéket a magyar iskolákban, és magyar nyelvű tanszéket a szlovák és a ruszín iskolákban; Magyarország minden népe teljesen egyenjogú legyen; engedjék szabadon a bebörtönzött nemzet-vezetőket, engedélyezzék a nemzeti társadalom szabad fejlődését. Pič, az említett mű 151. old.
9. Štur 1848 június 3-án a Szláv kongresszuson mondott beszédéből, dr. Petar Ratkoš, *Naše dejiny v pramenoč*, Bratislava, 1971, 220. old.
9. a) Hurban Karlovácra való látogatása alkalmával a környékbéli szlovákoknak kiadta

a proklamációt és kérte őket, hogy segítsék a szerbek harcát. Szerkesztő. L. Holotnik, Dejiny slovenska, Bratislava,

10. Pič, az említett mű 157. old.

11. Jozef M. Hurban, Obrazy zo slovenskeho povstania r 1848, dr. Peter Ratkoš, Naše dejiny v pramenoch, Bratislava 1971. 223. old. 12. Az 1848. nov. 26-i proklamációban melyet Levratovski Frišejžen, Hurban, Štur, Bloudek és Zah irtak alá, a következőket olvashatjuk: „Nj. I. V. kegyelmes királyunk minden népének egyenlő jogot adott, és mi azért jövünk, hogy ezt a császári szót teljesítsük; ezért mostantól senki se sértegetheti a nemzetiségeket. Most ti teljes joggal nyilvánosan tanácskozhattok a szlovák anyanyelveteiken, a fellebbezéseket átadhatjátok, és a felsőbb hatalomhoz fordulhattok, írhattok és tanulhattok a saját, gazdag szlovák nyelveteiken; mostantól ti magatok lesztok a saját nemzeti jogaitok védői, és ezt a jogot a ti császárotoktól kapjátok, aki ellen Kossuth, a hozzá hasonló gondolkozásúakkal, lázadást szított. Nj. V. császár kegyeskedett elrendelni, hogy a magyarok ne uralkodjanak felettetek, a jövőben csak egy uralkodótok legyen, a bécsi császár, aki egyaránt szereti minden népét.” Pič említett műve, 165. old.

Fordította *Kasza Ibolya*

Rezime

Slovaci u revolucionarnoj 1848/1849 godini

Sazrevanje elemenata kapitalističke privrede u Ugarskoj prve polovine 19. veka uslovi-
lo je jačanje buržoazije kod svih naroda Ugarske i jačanje nacionalnog pokreta kao iz-
raza težnje buržoazije da postane vodeća ekonomska i politička snaga društva. Boreći
se za nezavisnost Ugarske, mađarsko liberalno plemstvo i buržoazija nisu hteli da se
odreknu hegemonije nad nemađarskim narodima. Zbog toga su došli u sukob sa bur-
žoazijom i inteligencijom nemađarskih naroda koji su bili zakoniti nosioci njihovih
nacionalnih preporoda.

U takvoj opštoj situaciji razvijali su se i odnosi između mađarskog i slovačkog nacio-
nalog pokreta i oni su od 30-tih godina XIX veka neprekidno bili u konfliktu.

Glavni momenti slovačkog nacionalnog pokreta u tim godinama su bili: savetovanje
u Liptovskom sv. Mikulašu, formiranje Slovačkog narodnog veća i dobrovoljačkih
odreda, vezivanje slovačkog nacionalnog pokreta za akcije Bečkog dvora.

Opšti uzroci za neuspeh slovačkog nacionalnog pokreta su isti kao i za sve pokrete
u Monarhiji. Specifičnosti slovačkog pokreta su u tome što se on razvijao u mnogo
nepovoljnijim uslovima i prilikama nego pokret ostalih naroda. Slovačko društvo
1848/49 godine nije bilo na tom stupnju koji bi omogućio uspešnu buržoasko-demokrat-
sku revoluciju.

Die Slowaken in Jahren der Revolution 1848/49

Die Reifung der Kapitalistischen Wirtschaftselemente ermöglichte in Ungarn in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts die Stärkung der Nationalbewegung, als einen Ausdruck der Bourgeoisie um zur führenden ökonomischen und politischen Macht zu werden. Während des Kampfes für die Unabhängigkeit Ungarns wollte sich der ungarische liberale Adel auf die Hegemonie über den nichtungarischen Völker nicht verzichten. Deswegen kamen sie in den Konflikt mit der Bourgeoisie und Intelligenz nichtungarischer Völker, die die legalen Träger ihrer Nationalwiedergeburten waren.

Unter solchen allgemeinen Umständen entwickelten sich die Verhältnisse zwischen der ungarischen und der slowakischen Nationalbewegung und sie waren seit den dreißiger Jahren des 19. Jahrhunderts ununterbrochen im Konflikt.

Die Hauptmomenten der slowakischen Nationalbewegung waren in diesen Jahren: Beratung in Sv. Mikulas zu Liptovsk, Bildung des Slowakischen Volksrates und der freiwilligen Truppen, Verbinden der Aktionen von slowakischer Nationalbewegung mit den Aktionen des Wiener Hofes.

Die allgemeinen Ursachen für den Mißerfolg der slowakischen Nationalbewegung sind dieselben, die für den Mißerfolg aller Bewegungen in der Monarchie waren. Die Eigentümlichkeit der slowakischen Bewegung liegt darin, daß sie unter viel ungünstigeren Bedingungen und Umständen entwickelte, als die Bewegungen anderer Völker. Die slowakische Gesellschaft stand nicht auf jener Entwicklungsstufe, die eine erfolgreiche bourgeois-demokratische Revolution leiten könnte.